

16. Левченко Л. Історія Миколаївського губернаторства. – Миколаїв, 2010. – 297 с.
17. Исторический очерк Одессы с 1794 по 1803 гг. / Сост. Орлов А. – Одесса : Тип. А. Шульце, 1885. – 144 с.
18. Російський державний історичний архів. – Ф.1263. – Оп.4. – Спр.276. – 112 арк.
19. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф.1. – Оп.1. – Спр.4. – 174 арк.
20. ДАХО. – Ф.14. – Оп.1. – Спр.455. – 2-4 арк.
21. ДАХО. – Ф.14. – Оп.1. – Спр.448. – 2-11 арк.
22. Беккер М., Рибак Ф. Доклад в Херсонскую городскую думу. – Херсон, 1908. – 12 с.
23. Володько В.В. Чиновники системи управління та судочинства Київського намісництва: соціо-професійний портрет: Дис... канд. іст. наук / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 254 с.

Черемисин А. В. Особенности организации административного и муниципального управления Южной Украиной в конце XVIII – начале XIX вв.

В статье рассматриваются вопросы исследования процесса организации административного устройства и формирования органов городского самоуправления Южной Украины в конце XVIII – начале XIX столетий. Рассматриваются особенности формирования и управления южно-украинским регионом и внедрение общегосударственной политической системы.

Ключевые слова: управление, Юг Украины, самоуправление, политическая система.

Cheremisin A. V. Features of the organization of administrative and municipal government of South Ukraine in the late XVIII – early XIX centuries.

The question of research of the process of organizing of the administrative structure and formation of municipal self-government of South Ukraine in the late XVIII - early XIX centuries are considered in the article. Features of the formation and management of the South Ukrainian region and the introduction of a national political system are reviewed.

Keywords: management, the South of Ukraine, self-government, political system.

УДК: 94 (092)“18”

М. М. Антощак, В. Г. Ткаченко

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ЗАПОВІТ БАРОНА МИКОЛИ ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОРФА

Стаття присвячена дослідженню життя та діяльності барона Миколи Олександровича Корфа. Подані основні віхи його біографії. Оцінено внесок барона у розвиток освіти в Олександрівському повіті.

Ключові слова: Микола Олександрович Корф, Олександрівський повіт, освіта.

Микола Олександрович Корф народився в Харкові 2 (14) липня 1834 року. Його батько, Олександр Федорович (Олександр Ніколаус Генріх Фрідріх) Корф, походив зі знатного роду графів та баронів, які були внесені до дворянських матрикулів Ліфляндської, Курляндської, Естляндської губерній та до дворянських родовідних книг Санкт-Петербурзької, Московської, Тверської й Харківської губерній [1, сс. 231 – 232]. Мати, Єлизавета Тимофіївна Корф (Врем'єва), українська поміщиця з Олександрівського повіту Катеринославської губернії.

Хлопчиком не виповнилось і двох років, коли померла його мати. До шести років він жив у родовому маєтку – селі Нескучному Олександрівського повіту. Вихованням Миколи займалася няня Олена Іванівна Альберті [2, с.1; 3, с.550-551, 561]. У шість років батько віддав сина на навчання в маєток Д. Градовського, що знаходився в селі Вовчому Воронезької губернії [4, с.4], де хлопець перебував під наглядом сестри матері – Тетяни Тимофіївни Корф [5, с.66]. У маєтку була організована “сімейна школа”, куди запрошувалися професійні викладачі.

Через два роки Олександр Федорович віддав сина на виховання гувернеру-німцю в Новгород, де тимчасово жила й уся родина, оскільки батько отримав тут нову посаду, а потім – у пансіон Крюммера в м. Верро Ліфляндської губернії (1844 – 1845) [4, с. 4-5].

Німецьке середовище, суворі релігійні протестантські правила, суд товаришів, систематичні гімнастичні вправи, методичне навчання ліфляндського пансіону навчили десятирічного хлопчика бути працьовитим, послідовним у своїх діях, упередженим [6, с.67-68].

У 1845 році Миколу Корфа було переведено до пансіону О. Філіппова в Санкт-Петербург, де він навчався до 1848 року. Знання, отримані у пансіоні, дали можливість М. Корфу без додаткової підготовки в 1848 році вступити до одного з найбільш престижних навчальних закладів Росії – Імператорського Олександрівського ліцею. Тут юнак навчався шість років. Під час навчання Микола багато читав різними мовами, опановував літературу, робив переклади з французької, німецької, писав власні оповідання (на жаль, вони не опубліковані – Авт.) [7, с.43; 6, с.70]. Інтерес юнака до літературної діяльності вітав і всіляко підтримував брат батька прозаїк та драматург Федір Федорович Корф [2, с.7].

Великою втратою для Миколи Корфа стала смерть батька в 1847 році. Тож опікувався хлопцем у цей період його дядько – державний секретар, член державної ради, директор Санкт-Петербурзької публічної бібліотеки барон Модест Андрійович Корф [8, с.53-54; 2, с.3].

Після закінчення у 1854 році ліцею із срібною медаллю М. Корф деякий час перебував на службі у Міністерстві юстиції, до якої, згодом, виявився цілком байдужим. Маючи великі здібності публіциста і пропагандиста наукових знань, він мріяв про літературну працю – робив спроби в написанні критичних статей, які, щоправда, не збирався друкувати, почав писати роман. Але професійно займатися літературою було не так легко: журналів видавалося мало, а суворість цензурних законів не пом'якшувалася.

У 1856 році М. Корф успадкував родовий маєток у с. Нескучному Катеринославської губернії. Усупереч наполегливим умовлянням родичів, він залишив службу й оселився в селі. Коли Миколі Олександровичу виповнилося двадцять два роки, він одружився з Марією Михайлівною Клевцовою, донькою місцевого поміщика Михайла Сергійовича Клевцова із селища Андріївка Олександрівського повіту [5 с. 72; 9, с. 48]. Виховував двох доньок, господарював, проводив громадську роботу в повіті, займався літературною та педагогічною діяльністю.

Творче та громадське життя М.Корфа можна поділити на три етапи: перший період – 1866–1872 роки – це період активної земської, педагогічної діяльності, а водночас і становлення М. Корфа як видатного педагога-вченого; другий період, що охоплює 1872 – 1880 роки – припадає на час перебування родини у Швейцарії; третій період – 1880–1883 роки – знову пов'язаний з Олександрівським повітом Катеринославської губернії.

Із уведенням земського самоврядування громадська суспільно-політична діяльність барона стає більш активною, практичною, цілеспрямованою [10, с.49]. У 1866 році Миколу Олександровича було обрано гласним Олександрівського повіту Катеринославської губернії, почесним мировим суддею, потім – головою Мирного з'їзду, членом ревізійної комісії, земських лікарень, пошти, позичкових товариств, тощо. Працював він також у складі дорадчої земської комісії.

Серед функцій земств М. Корф особливо важливою вважав розвиток народної освіти. Тому його ім'я, як земського діяча, було нерозривно пов'язане з організацією та роботою земської народної школи. „Положення 14 липня 1864 року надало небувало у Росії простору приватній ініціативі й місцевому самоврядуванню у справі народної освіти... Справа народної освіти зрушилася з місця земством, яке надсилало своїх представників до управ та училищних рад”, – констатував пізніше Микола Олександрович [11, с.16].

Просвітницька діяльність М. Корфа припадала на складні часи. Адже 1866 – 1880 роки – це період, коли міністром народної освіти був відомий реакціонер Д. Толстой. Обмеження у сферах друку, освіти, “контрреформи” початкової і середньої освіти перешкоджали розвитку школи. Утиски з боку цензури Микола Олександрович називав „адміністративним свавіллям над друком”. Що ж до тимчасового пом'якшення режиму в другій половині 60-х років XIX століття, він писав: „... ми пограли, хоча й на короткий час, у свободі друку” [12, с. 66].

М. Корф розробляє та реалізує ідею створення дешевої й короткострокової народної школи. У такому навчальному закладі діти повинні навчатися три зими (час вільний від господарської роботи) в одного вчителя, який вів три класи. У 1867 році барон М. Корф в с. Олександрівці Олександрівського повіту організував народну земську школу. Незабаром було відкрито близько 70-ти шкіл з належною матеріальною базою шкільного навчання. Такий тип школи, який був започаткований у Запорізькому краї, розповсюдився по всій Росії й проіснував в загальних рисах до 1917 року [13, с.86].

Окрім матеріального забезпечення нових шкіл, існувала й проблема підготовки вчителів. У 60–х роках XIX століття в Росії майже не існувало навчальних закладів, що готували вчителів для народних шкіл. Згідно з Положенням 1864 року, право працювати в початкових училищах мали особи, які отримали дозвіл Училищної ради на підставі свідоцтва про освіту, включаючи й нижчу, або склали екзамен на звання вчителя [14, с. 67].

Нестача педагогічних кадрів не давала можливості відкривати школи в необхідній кількості. Ті ж вчителі, що працювали, у більшості мали низьку кваліфікацію, примітивну методику навчання, не мали педагогічної практики. Ці проблеми не давали змоги налагодити успішну роботу сільських шкіл. Тому за 1874–1875 роки із 38 шкіл Олександрівського повіту Катеринославської губернії тільки 8 змогли випустити учнів, а інші цього зробити не змогли [15, с.29]. У Маріупольському повіті на кінець 80-х рр. XIX століття особи, які мали спеціальну педагогічну освіту, склали 10 % від загальної кількості кандидатів на посаду вчителя [16, с. 46-47].

Вирішуючи проблему забезпеченості шкіл педагогічними кадрами, М. Корф робив усе можливе, щоб в освітні заклади прийшли люди, які бажали працювати в них. Відмовившись від учителів із духівництва, він дійшов думки, що фахівців для шкіл треба готувати самому.

Як зразок організації такої форми співробітництва вчителів, Микола Олександрович використав педагогічний досвід Швейцарії, Пруссії та герцогства Готського [11, сс. 25 – 30]. Детально ознайомившись з організацією та роботою бернських учительських з'їздів, участю в них учителів різних типів шкіл він знайшов багато спільного з російськими проблемами.

Педагог у власному маєтку організував консультації для молодих учителів [17, сс. II – III; 18, с. 272], проводив учительські з'їзди [19, с.155-156], влаштовував перевірку їх знань, надавав методичну допомогу, давав відкриті уроки, складав програми [7, с. 45], навчав користуватися звуковим методом навчання читання та письму, підручником К. Ушинського „Родное слово” [17, с. II].

У 1867–1869 рр. Микола Олександрович Корф започаткував учительські з'їзди у своєму маєтку [20, с. 281; 21, с. 147; 22, с. 88]. Він організовував їх не тільки для вчителів місцевої школи, а й для педагогів навколишніх сіл [3, с.545-546; 23, с.73; 24, с.52-53; 4, с.9; 25, с.IX-X]. На першому з'їзді, що проходив улітку 1867 року в с. Нескучному, були присутніми лише 12 учителів [24, с.433]. Сюди з'їхалися вчителі однієї училищної дільниці, аби обговорити назрілі проблеми та поділитися напрацьованим досвідом [23, с. 73]. Після проведення другого з'їзду (літо 1868 року) М. Корф узагальнив свій досвід і описав його [26, сс. 52 – 54]. Третій з'їзд працював 28 грудня 1869 року. Із 31 учасника з'їзду було 25 сільських учителів, два попечителі шкіл і чотири сторонніх особи [27; 28, с.31-39].

Отримавши та проаналізувавши перший досвід, М.Корф приймає рішення розширити географію проведення педагогічних форумів. 8 вересня 1870 року в Гуляйполі відбувся четвертий з'їзд, на який з'їхалося 48 учителів.

Час до початку наступного з'їзду педагог використав для перевірки шкіл Маріупольського повіту. Перше засідання Маріупольського учительського з'їзду відкрилося 9 квітня 1874 року. У його роботі взяло участь більше 40 учителів. Але, як зазначав М. Корф, бажаних було значно більше. З'їзд працював до 22 квітня по п'ять годин кожного дня.

Шостий педагогічний з'їзд відбувався у Херсоні (7 – 21 липня 1881 р.), на якому делегатами було близько 250 чоловік [29, с.243]. Серед учасників форуму, крім приватних викладачів Херсону, більше 200 делегатів займали посади народних вчителів в Таврійській, Бессарабській, Харківській, Чернігівській, Подільській, Полтавській губерніях [30, с.16; 31, с.187].

У червні 1883 року М. Корф керував учительським з'їздом у Бердянську, причому з не меншим успіхом, ніж у Херсоні. З'їзд працював з 10 по 16 червня в будинку Бердянської чоловічої гімназії, педагогічний колектив якої брав активну участь в організації його роботи [32, с.758; 33, с.51].

На з'їзд було запрошено вчителів не тільки земських шкіл, а й інших навчальних закладів Бердянська та повіту. Серед присутніх були 6 законовчителів, 165 учителів земських початкових шкіл, 15 учителів шкіл Міністерства народної освіти, що знаходились у місті та повіті, і 7 народних учителів інших повітів. Усього відбулося десять засідань [34, с.165].

Окрім активної педагогічної діяльності, Микола Олександрович Корф певний час приділяв підготовці та виданню підручників та навчальних посібників. М. Корф був автором п'яти підручників – “Руководство к обучению грамоте по звуковому способу”, або “Как обучать грамоте ребят и взрослых” (підручник за дванадцять років витримав сім видань, що склало 70 тисяч екземплярів [10, с. 49; 35, сс. 44, 76]), “Русская начальная школа” (шість видань загальною кількістю 32 тисячі екземплярів [10, с. 49; 35, с. 45; 25, с. X]), “Наш друг” (у 1908 році підручник вийшов 19-м виданням), “Малютка” (первая книга после азбуки для народной школы и семьи) (одне видання накладом 25 тисяч екземплярів), “Наше школьное дело” (збірник вийшов у кількості п'ять тисяч екземплярів [167, с.74; 246, с.38; 260, с.49]).

Крім підручників М. Корф видав ряд посібників: “Первоначальное правописание”, “Задачник письменных работ” (збірник задач для навчання учнів умінню письмово викладати свої думки - Авт.), “Образцы упражнений для объяснения значения масштаба и обучение черчению планов” (наведені зразки малюнків для вправ по кресленню - Авт.), “Руководитель для воскресных повторительных школ” та інші [2, с.12; 7, с.43; 36, с.15].

З кінця 60-х років XIX століття барон М. Корф співпрацював з часописами “Вестник Европы”, “Народная школа”, “Семья и школа”, “Неделя” [37, с. 38; 6, с. 74]. На сторінках газети “С.-Петербургские Ведомости” робив огляд газети “Весть”(орган російського дворянства) [38] та аналізував Положення про народні училища тощо [39, с.1].

Активна й плідна праця педагога не залишилася поза увагою громадськості. 18 лютого 1869 року на засіданні Комітету грамотності при Імператорському Вільному економічному товаристві було запропоновано обрати М. Корфа членом Комітету [40]. Наступного року Санкт-Петербурзьке Педагогічне товариство обрало його своїм почесним членом [31, с.227]. У 1871 році барона також було обрано почесним членом Московського університету й Московського Комітету Грамотності [5, с.63-64]. Через два роки Санкт-Петербурзький Комітет Грамотності нагородив Миколу Олександровича золотою медаллю [37, с.36]. У 1873 році Імператорське Вільне економічне товариство також нагородило М. Корфа золотою медаллю та грамотою за внесок у справу народної освіти [31, с.240-241].

Але активна громадська та наукова діяльність педагога та земського діяча була не всім до вподоби. У травні 1872 року, під час земських виборів, землевласники Олександрівського повіту забалотували барона М. Корфа двома третинами голосів [6, с.75]. Хоча Миколу Олександровича було обрано гласним на трьох із п'яти селянських виборчих з'їздах, він разом із сім'єю від'їжджає до Швейцарії. Свій вчинок барон пояснював тим, що, не знайшовши розуміння серед місцевої інтелігенції, не захотів бути причиною розбрату між двома станами [25, с.XIV].

Мешкаючи в Женеві, М. Корф організував домашню російську сімейну школу. У ній педагог, разом з іншими викладачами, давав уроки з різних предметів: російської та французької словесності, загальної та російської історії. Тут Микола Олександрович намагався здійснити всебічний розвиток розумових та фізичних сил дитини, вважаючи це головною метою навчання й виховання. Загалом школа проіснувала не менше семи років й мала значний успіх. У навчальному закладі отримували освіту доньки Миколи Олександровича та діти росіян, що проживали за кордоном [35, с.76-77]. Під час перебування у Швейцарії, М. Корф був обраний почесним членом Женевської Академії наук.

Знайомлячи російських читачів із педагогічним досвідом швейцарських та німецьких фахівців на сторінках „Народной школы”, Микола Олександрович акцентував увагу російських педагогів на методи викладання окремих предметів: математики, письма, правописання, читання, ручної праці [41, с.12-17; 42, с.4-9; 43, с.8-18], як один із варіантів навчання пропонував „наочне навчання” [44, с. 3-14]. Відвідавши Паризьку всесвітню виставку, М. Корф виклав свої враження на сторінках „Народной школы”, відмітивши при цьому „скудність педагогічних відділів та надзвичайно невелику кількість педагогічних експонатів із Росії” [45, с.29-42]. В інших статтях Микола Олександрович проаналізував представлені педагогічні відділи різних країн: Росії [46, с.32-51], Франції [47, с.16-40], Бельгії, Голландії, Люксембургу [48, с. 15-32]. Загалом, за перші місяці перебування в Женеві М. Корф надіслав по три статті для „Вестника Европы” та „Народной школы”, сім статей для „Недели”, шістьнадцять „Писем на родину” для „С.-Петербургских Ведомостей” [49, с.1-24; 50, с.41; 35, с.70].

У 1880 році М. Корф із сім'єю повернувся в Росію. Улітку цього ж року барон займався організацією недільних повторювальних шкіл. Першими навчальними закладами такого типу стали Врем'євська та Майорська школи [51, с.45-53]. За 1881 – 1883 навчальні роки, завдяки наполегливій праці Миколи Олександровича, ці навчальні заклади стали зразковими. Їх відвідування було рекомендовано всім учителям, особливо тим, що тільки-но починали свою педагогічну діяльність [34, с.11].

У серпні та вересні 1883 року педагог брав активну участь в організації та відкритті Гнедінського ремісничого училища, попечителем по освітянській частині та почесним членом якого було обрано [52, арк.128; 33, с.51-52]. Микола Олександрович докладав максимум зусиль, щоб зробити новий навчальний заклад народною школою із розширеною програмою. Педагог запропонував своє бачення навчальної програми та організації занять. Після недовгого обговорення збори одногосно прийняли пропозицію М. Корфа. Виступав Микола Олександрович і з приводу прийняття проекту Статуту ремісничої школи [53, с.22-26].

Діяльність М. Корфа була настільки плідною та активною, що його передчасна смерть стала несподіванкою. Це сталося 13 (25) листопада 1883 року в Харкові (сюди із с. Нескучного Миколу Олександровича привезла дружина, маючи надію на медичну допомогу – Авт.) [10, с.48; 273, с.76]. Причиною смерті лікарі назвали „остаточне виснаження життєвих сил”. 15 листопада похоронна процесія перетворилася на маніфестацію. Після смерті М. Корфа в багатьох періодичних виданнях з'явилися відгуки про діяльність педагога.

Напередодні смерті, 1 серпня 1882 року, Микола Олександрович Корф склав заповіт. Довгі роки оригінал заповіту, копії ввідного листу та виписка із кріпосної книги знаходилися у фонді Володимира Івановича Немировича-Данченка Музею Московського художнього академічного театру під номерами 11197, 11201, 11202 (див. фотокопії перших аркушів зазначених документів та транскрипти у додатках – Авт.).

Після смерті Миколи Олександровича, дружина барона Марія Михайлівна та доньки Марія та Катерина звернулися до Маріупольської земської управи із заявою передати в дар управі 25 – 30 десятин землі для будівництва школи. Коли ж будівництво так і не почалося, сім'я Миколи Олександровича запропонувала під школу свою Нескучненську садибу – будинок із 15 кімнат з усіма господарськими спорудами, садом, парком, запросивши за це невелику суму.

Земство згодилося придбати садибу, але за умови, що корфівські землі потраплять лише нескучненським селянам (селянам цього селища були біднішими, ніж колоністи-переселенці, тож могли заплатити меншу суму). Сестри Корф виконали умову земства й розпродали землю місцевим селянам, потерпівши при цьому фінансові втрати. Але виявилось, що Маріупольське земство не змогло знайти кошти на купівлю садиби. Таким чином, садиба залишилася у власності сім'ї Корф.

У 1887 році Катерина Миколаївна вийшла заміж за видатного московського драматурга Володимира Івановича Немировича-Данченка, якому дуже сподобався маєток, тож питання продажу будівлі відійшло.

І все ж, у листопаді 1895 року, школу в с. Нескучному було відкрито. Для цього на ділянці, виділеній сім'єю Немировича-Данченка було побудовано нову споруду. На її будівництві брали участь всі жителі села. Школа на той час була чи не єдиною в селищі кам'яною спорудою, критою залізом. Будівля мала дві просторі класні кімнати, а також двокімнатну квартиру для вчителя. На присадибній ділянці було посаджено сад та шкільний город, що робило школу передовою та зразковою для того часу [54]. В. Немирович-Данченко приїздив на відкриття навчального закладу [55, с.113].

Старша донька Миколи Олександровича, Катерина Миколаївна, з 1 січня 1896 року стала попечителькою Нескучненської початкової школи, підтримувала її матеріально, поповнювала фонди учнівської бібліотеки. За вклад в розвиток народної освіти К. Немирович-Данченко була нагороджена срібною нагрудною медаллю на Олександрівській стрічці „За усердие” [56, арк. 21 – 22 зв.].

Після буремних років революції у садибі розташовувалася школа селянської молоді та піонерський табір. У 1969 році Донецьке обласне управління культури взяло на державний облік садибу і будинок, які було оголошено пам'ятником історії та культури. З 1992 року будинок заноситься до державного реєстру національного культурного надбання України, а наступного року, за рішення Донецького обласного виконкому відкривається меморіальний музей В.І.Немировича-Данченка. В експозиції музею окрім особистих речей великого театрального діяча, знаходяться речі Миколи Олександровича Корфа.

І сьогодні, завдяки копійкій роботі директора музею Олександра Сергійовича Бугайова та його колег, є зримий пам'ятник М. Корфу – будинок видатного педагога і лісопарк, посаджений бароном та нескучненськими селянами на березі річки Мокрі Яли.

Джерела та література

1. Список титулованным родам и лицам Российской империи. – СПб., 1892. – С. 231-232.
2. Ельницкий К.В. Барон Николай Александрович Корф (к 20-летию со дня смерти) / Константин Васильевич Ельницкий. – Воронеж, 1903. – 18 с.
3. Из пережитого. Записки барона Н.А. Корфа // Русская старина. – 1884. – № 41. – С. 548-574.
4. Пискун Г. Педагогическая деятельность барона Н.А. Корфа / Г. Пискун. – Н.-Новгород, 1914. – 24 с.
5. Острогорский В., Семёнов Д. Русские педагогические деятели (с портретами) / Виктор Петрович Острогорский, Дмитрий Дмитриевич Семёнов. – СПб., 1914. – 85 с.
6. Семёнов Д. Барон Николай Александрович Корф / Дмитрий Дмитриевич Семёнов. – СПб., 1914. – СС. 63 – 85.
7. Ельницкий К. Русские педагоги второй половины XIX-го столетия. Для учебных заведений, в которых преподаётся педагогика / Константин Васильевич Ельницкий. – СПб., 1904. – 167 с.
8. Бугайов О.С. Повернення творчої спадщини М.О.Корфа. Спогади. Бібліографічні розвідки / Олександр Сергійович Бугайов. – Донецьк, 2004. – 82 с.
9. Педагогическая хроника // Народная школа. – 1884. – № 1. – С. 46-50.
10. Педагогическая хроника // Народная школа. – 1883. – № 12. – С. 46-51.
11. Корф Н.А. Русская начальная школа. Руководство для земских гласных и учителей сельских школ. Издание 3 / Николай Александрович Корф. – СПб., 1871. – 363 с.
12. Корф Н. Как наше земство зарождалось и подрастало / Николай Александрович Корф // Русская мысль. – 1881. – № 3. – С. 58-97.
13. Сватиков Ф.Ф. Н.А. Корф – основатель народной земской школы (1834–1883) / Ф.Ф. Сватиков // Советская педагогика. – 1938. – № 4. – С. 86-103.
14. Гавриш Р.Л. Шкільна діяльність земського самоврядування на Лівобережній Україні в 1865 – 1919 роках: дис. ...канд. пед. наук / Римма Леонідівна Гавриш. – Полтава, 1998. – 196 с.
15. Новицкий Я. Итоги народного образования в Александровском уезде (Екатеринославской губ.) (1866 – 1886) / Яков Павлович Новицкий // Народная школа. – 1887. – № 9. – С. 27-41.
16. Протоколы Мариупольского уездного земского собрания очередной и чрезвычайной сессии 1887 года (с приложениями). – Мариуполь, 1888. – 356 с.
17. Отчёт члена Александровского уездного училищного совета барона Н.А. Корфа. За 1868 – 1869 учебный год. – Екатеринослав, 1869. – 112 с.
18. Постановления Бердянского очередного уездного земского собрания, с 1 по 9 октября 1871 года. – Екатеринослав, 1872. – 477 с.
19. Отчёт члена Александровского Уездного Училищного Совета, барона Н.А. Корфа, за 1869 – 1870 учебный год. – Екатеринослав, 1870. – 179 с.
20. Веселовский Б.Б. История земства за сорок лет. – Т IV. / Борис Борисович Веселовский. – СПб., 1911. – 696 с.
21. Гуз А.М. Культурно – освітня діяльність земських установ в Україні (1864 – 1914 рр.): дис. ...канд. істор. наук / Анатолий Михайлович Гуз. – К., 1997. – 205 с.
22. Драч О.О. Розвиток початкової освіти в Україні (1861 – 1917 рр.): дис. ...канд. істор. наук / Оксана Олександрівна Драч. – Харків, 2001. – 280 с.
23. Корф Н. Как наше земство зарождалось и подрастало / Николай Александрович Корф // Русская мысль. – 1881. – № 4. – С. 35-78.
24. Латышина Д. И. История педагогики. (История образования и педагогической мысли) / Д. Латышина. – М., 2003. – 601 с.
25. Соловьёв-Несмелов Н.А. Барон Николай Александрович Корф (Биографический очерк) / Н.А. Соловьёв – Несмелов. – СПб., 1879. – 15 с.
26. Мармазова О.І. Просвітницька діяльність земств в Україні (кінець XIX – початок XX ст.): дис. ...канд. істор. наук / Ольга Іванівна Мармазова. – Донецьк, 1998. – 180 с.
27. Отчёт Александровского Уездного Училищного Совета и членов его Д.Т. Гнедина, Н.А. Корфа и др. о произведённой каждым из них ревизии училищ за 1870 – 1871 учебный год. – Екатеринослав, 1871. – 95 с.
28. Новицкий Я. Итоги народного образования в Александровском уезде (Екатеринославской губ.) (1866 – 1886) / Яков Павлович Новицкий // Народная школа. – 1887. – № 8. – С. 31-39.
29. Корф Н. Наши педагогические вопросы. Т. I, II. Вып. 1 / Николай Александрович Корф. – М., 1882 – 1886. – 410 с.
30. Корф Н. Программа по Закону Божию, утверждённая Святейшим Синодом для сельских начальных училищ / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1881. – № 11. – С. 14-22.
31. Песковский М.Л. Барон Николай Александрович Корф в письмах к нему разных лиц: общая характеристика барона Корфа и пять отдельных очерков о его деятельности / Матвей Леонтьевич Песковский. – СПб., 1895. – 243 с.
32. Сборник постановлений Бердянского Уездного Земского Собрания с 1866 г. по 1908 г., Т. II. – Москва, 1910. – 980 с.
33. Библиография. Отчёт о занятиях учительского съезда в Бердянске. Бердянск. 1884. 269 с. // Народная школа. – 1885. – № 8. – С. 51-52.
34. Отчёт члена Мариупольского уездного училищного совета барона Николая Александровича Корфа. За 1882 – 1883 учебный год. – Мариуполь, 1883. – 185 с.
35. Песковский М.Л. Барон Н.А. Корф его жизнь и общественная деятельность / Матвей Леонтьевич Песковский. – СПб., 1893. – 95 с.
36. Семёнов Д. Педагогические очерки школ Александровского уезда. Письмо 3-е. / Дмитрий Дмитриевич Семёнов // Народная школа. – 1872. – № 1. – С. 10-20.
37. Медников Ф. Барон Николай Александрович Корф / Ф. Медников // Народная школа. – 1873. – № 11. – С. 36-39.
38. Корф Н.А. Газета „Весть”, как орган русского дворянства / Николай Александрович Корф // С.-Петербургские Ведомости. – 1866. – 4 марта.

39. Корф Н. А. Учительские съезды / Николай Александрович Корф // С.-Петербургские Ведомости. – 1872. – 28 января.
40. Хржановский П. К запискам педагога барона Н.А.Корфа. Репетиции уроков / П. Хржановский // Русская старина. – 1884. – Т.44. – С. 442-443.
41. Корф Н. Значение народной школы и педагогических знаний для общества / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1878. – № 6-7. – С. 12-17.
42. Корф Н. О преподавании рукоделия в народных училищах / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1873. – № 4. – С. 4-9.
43. Корф Н. Преподавание предметов элементарного курса в начальных училищах французской Швейцарии / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1873. – № 2. – С. 8-18.
44. Корф Н. Несколько выводов из обучения глухонемых для элементарного обучения вообще / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1873. – № 7. – С. 3-14.
45. Корф Н. Парижская всемирная выставка 1878 года / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1878. – № 9. – С. 29-42.
46. Корф Н. Парижская всемирная выставка 1878 года / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1878. – № 10. – С. 32-51.
47. Корф Н. Парижская всемирная выставка 1878 года / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1878. – № 11. – С. 16-40.
48. Корф Н. Парижская всемирная выставка 1878 года / Николай Александрович Корф // Народная школа. – 1878. – № 12. – С. 15-32.
49. Корф Н. Бельгийские клерикалы и школа / Николай Александрович Корф // Русская мысль. – 1883. – Кн. VI. – С. 1 – 24.
50. Доклад члена Мариупольского училищного совета барона Николая Александровича Корфа Мариупольскому уездному земскому собранию // Народная школа. – 1875. – № 1. – С. 39-43.
51. История народного образования. Первый опыт „воскресно-повторительных” школ // Народная школа. – 1883. – № 6-7. – С. 45-53.
52. Державний архів Запорізької області. – Ф.56. – Оп.1. – Спр.48. Отчёт Александровского уездного Училищного совета, членов его и попечителей школ о состоянии народного образования в Александровском уезде за 1885 – 1886 год. С приложениями. – Александровск. – 1887. – 152 арк.
53. Протоколы Александровского уездного земского собрания очередной сессии с 26 сентября по 3 октября 1870 г., с приложениями. – Екатеринбург, 1871. – 276 с.
54. Ляшенко Л. Путь длиною в век / Людмила Ивановна Ляшенко // Сельский край. – 1995. – 22 ноября, 25 ноября, 29 ноября.
55. Мазур П.И. Единомышленник и последователь К.Д.Ушинского / П.И. Мазур // Советская педагогика. – 1984. – № 8. – С. 109-113.
56. Державний архів Одеської області. – Ф.42. – Оп.35. – Спр.354. Материалы о лицах, представленных к награждению за работу по народному образованию (формулярные и наградные списки, переписка и др.). – 1899. – 254 арк.

Антошчак М. Н., Ткаченко В. Г. Жизненный путь и завет барона Николая Александровича Корфа
Статья посвящена исследованию жизни и деятельности барона Николая Александровича Корфа. Представлены основные вехи его биографии. Оценен вклад барона в развитие образования в Александровском уезде.

Ключевые слова: Николай Александрович Корф, Александровский уезд, образование.

Antoshchak M. M., Tkachenko V. G. Life way and the testament of Baron Mykola Oleksandrovych Korph
The article is devoted to study of life and activities of Baron Mykola Oleksandrovych Korph. The basic milestones of his biography are submitted. Baron's contribution to the development of education in the Aleksandrovsk uyezd is estimated.

Keywords: Mykola Oleksandrovych Korph, Aleksandrovsk uyezd, education.

1884 года июля 21 дня, по указу Его Императорского
Во имя Отца, и Сына, и Святаго Духа, Аминь!

Желая предотвратить могущие произойти после смерти моей недоразумения, я признаю нужным сим выразить мою последнюю волю, состоящую в ниже следующем:

- 1) Право на издание всех когда бы то ни было написанных мною книг, равно как на перепечатку в виде отдельных сборников статей моих, появившихся в периодических изданиях и на печатание рукописей моих, которые могли бы ко дню смерти моей оказаться, я предоставляю жене моей, баронессе Марии Михайловне Корф, урожденной Клевцовой с тем, что она будет в точности соблюдать те письменные условия с издателями моих книг, которые окажутся ко времени смерти моей; жене же моей я предоставляю право получения от кого следует все деньги, которые по означенным условиям мне бы следовали и ко дню смерти моей еще не будут получены; ей же предоставляю право получить и литературный гонорар, мне следующий и еще не полученный от редакций периодических изданий.
- 2) Из движимости при деревне Нескучной Мариупольского уезда Екатеринославской губернии предоставляю в собственность жены моей пятьсот овец-маток испанской породы по выбору моей жены; овец этих наследники мои обязаны выдать моей жене по первому требованию моей жены, которая в праве оставить овец на содержании имения не более шести месяцев со дня смерти моей. Но если бы наследники мои не пожелали предоставить означенных овец моей жене, то они в праве отказать ей, в этом, но с тем, чтобы тот час-же уплатить ей стоимость означенных овец по оценке того покупателя, который будет приглашен для оценки или покупки овец моей женою.
- 3) Из библиотеки моей при деревне Нескучной предоставляю в собственность старшей дочери моей Екатерины Николаевны Бантыш все книги литературного содержания и все переводные словари; из той же библиотеки завещаю все остальные книги, кроме изданий художественных, без текста, младшей дочери моей баронессе Марье Николаевне Корф; что же касается изданий художественных, без текста, то обе дочери мои должны разделить их между собою, полюбовно, получая, каждая, по равной доле.
- 4) Всю мебель и все принадлежности домашнего хозяйства, равно как всю домашнюю утварь и все запасы в доме провизиею, вещами, бельем и материалами всякого рода предоставляю в собственность дочери моей баронессы Марьи Николаевны Корф, за исключением лишь бронзы и часов; бронзовые часы с канделябрами, стоящие в гостиной, должны принадлежать

Величества Таганрогский Окружной Суд, по Гражданскому отделению в публичном судебном заседании

дочери моей баронессе Марье Николаевне Корф, кабинетные мраморные часы завещаю дочери моей Екатерине Николаевне Бантыш, а карманный хронометр мой жене моей, которую прошу всю остальную бронзу, равно как и все вещи мои из моего кабинета и мое платье поделить между детьми моими, родными, друзьями и прислугой, дав каждому что-либо на память. На случай смерти моей жены раньше меня прошу о том - же душеприказчиков своих.

- 5) Родовое имение мое при деревне Нескучной Мариупольского уезда Екатеринославской губернии должно по закону быть разделено между обоими дочерьми моими, но я прошу их и г.г. душеприказчиков разделить имение так, чтобы усадьба и восемьсот десятин при ней достались дочери моей, баронессе Марье Николаевне Корф, как младшей, а старшей – остальная тысяча десятин земли без усадьбы, но с постройками. Что же касается всех непроданных продуктов экономии, всех денег, ей следующих за проданные продукты и всей движимости при деревне Нескучной, за исключением лишь пятисот маток обозначенных в пункте втором сего завещания, то предоставляю все это в собственность обеих дочерей моих с тем, чтобы они поделились этим пополам, но из первых свободных денег выдали по двести рублей Ульяне Петровне Комаровой и Григорию Матвеевичу Баченко за их долговременную службу.
- 6) Душеприказчикам для исполнения сего завещания назначаю родственников моих, барона Николая Васильевича Корфа и Александра Михайловича Чернова. Сие духовное завещание собственноручно написал землевладелец Мариупольского уезда Екатеринославской губернии барон Николай Александрович Корф. Деревня Нескучное, 1 августа 1882 года.

В том, что это духовное завещание составлено и собственноручно написано и подписано бароном Николаем Александровичем Корфом, землевладельцем Мариупольского уезда, в здравом уме и твердой памяти, свидетельствую Действительный Статский Советник Дмитрий Александрович Калмыков. В том же свидетельствую землевладелец Мариупольского уезда Екатеринославской губернии Коллежский Регистратор Владислав Адамович Ярил-Шварц Мировой Судья 5-го участка Ма-

риупольского округа. В том же свидетельствую священник Георгиевской церкви селения Большой Янисалы духовник завещателя (неразборчиво – Авт.).

1884 года января 13 дня, с этого завещания засвидетельствована под Председательством Товарища Председателя Д.П. Война и выдана Брауншвейгскому подданному Людвигу Антоновичу Опперману копия, записанная по реестру под № 140. Нотариус (подпись)

Печать

в составе членов суда И.Ф.Тобилькевича, В.Г.Филлиповича при секретаре Я.И. Мерхешевском выслушав дело об утверждении к исполнению домашнего духовного завещания барона Титулярного Советника Николая Александровича Корфа и об утверждении вдовы его Марии Корф, вдовы дворянина Екатерины Бантыш и жены инженер технолога Марии Типольт в правах наследства к имению умершего Николая Корф. ПОСТАНОВИЛ: домашнее духовное завещание барона Николая Александровича Корфа утвердить к исполнению, об чем и публиковать в Сенатских объявлениях, в просьбе (не разборчиво – Авт.) наследников барона Корфа об утверждении их в правах наследства отказать. При выдаче завещания взыскать пошлины наследственных двести тридцать один руб. 9 коп. актовых 3 р. публикационных 3 р. и гербовых 60 коп. Копию определения сообщить Екатеринославской казенной палате препроводив в оную и копию заявления поверенных наследников умершего барона Корфа. Октября 29 дня 1884 г.

Товарищ Председателя (подпись)

Секретарь (подпись)

Печать

Выписано (неразборчиво – Авт.) наследственных двести тридцать один руб. 9 коп, актовых три руб. на публикацию три руб. и гербовых шестьдесят коп.

(подпись) Печать

По сему духовному завещанию и на основании исполнительного листа Таганрогского окружного суда от 23 апреля 1885 г. за № 516, мною, Мирowym судьей 4 уч. Мариупольского округа, сего 14 мая 1885 года, совершен ввод наследниц барона Корфа: Марии Типольт и Екатерины Бантыш во владение недвижимым имуществом при дер. Нескучной, о чем подписью и печатью свидетельствую. – Имение при дер. Нескучной, мая 14 дня 1885 г.

Мировой судья (подпись)

Печать

Тысяча десятин земли находящихся при дер. Нескучной проданы Екатериною Бантыш и Марию Типольт крестьянам Ивану Жевтоногу, Федору и Максиму Быковским, Филиппу Василенко, Степану Петуку, Антону Поповичу, Григорию Заиченко и Якову Щеке по купчей крепости утвержденной 25 июня 1885 года

Старший нотариус (подпись)

Штамп: С этого документа в конторе Мариупольского нотариуса Даниленко засвидетельствована верность копии 11 апреля 1909 за № 1798

Семьсот пятьдесят пять десятин 1200 сажень земли продано обществу крестьян деревни Нескучной Мариупольского уезда по купчей утвержденной 12 марта 1886 г.

Старший нотариус (подпись)

Мария Николаевна Типольт свое право (жребий) в имении заключающемся в двадцати шести десятинах 800 сажень земли или сколько окажется, с постройками, садом и другими угодьями, продала Екатерине Николаевне Немирович-Данченко, по купчей утвержденной 27 февраля 1887 года.

Старший нотариус (подпись)

Введенъ в дѣло въ 1885 году
Баронъ Е. П. и Александръ 1917
Копія.

ВВОДНЫЙ ЛИСТЪ.

Тысяча восемьсотъ восемьдесятъ шестого года Мая 14
дня. Я, Мировой Судья 4 участка. Мариупольскаго Судебно-Мироваго Округа, вслѣдствіе
просьбы повѣреннаго наслѣдника Барона Николая
Александровича Корфа: вдовы Евремима Евстафиевича
Камалы Вантима и ихъ имущественно-наслѣдника
Маріи Николаевны Шибольцъ, Грауновскаго под.
Дамыи Александровны Антоновича Оржермана, вводно
договорившихся со владѣніем — " — "
и согласно опредѣленію Шамаурскаго Окружнаго Суда, вы-
раженному въ исполнительномъ листѣ его отъ 23 Апрѣля 1885 года за
№ 566, на основаніи 1426—1436 ст. Уст. гражд. суд., прибывъ въ имѣніе
при Деревнѣ Нескутной — " — "
въ присутствіи приглашенныхъ сметчиковъ Владыбучевъ,
исполкома сельскаго старосты
и свидѣтелей — " — "
прочиталъ Духовное завѣщаніе совершеное Дамой
иной порядка (Нотариусомъ) Баронимъ Корфомъ 21 мая 1884
года, утверждено (Старшимъ Нотариусомъ) Шамаурскимъ
Окружнымъ Судомъ 29 Октябръ 1884 года (и отмѣченъ въ
реестрѣ крѣпостныхъ дѣлъ на 188 годъ, подъ № —) изъ котораго видно, что,
по акту тому, досталось упомянутъ нимъ наслѣдникамъ отъ
умершаго отца ихъ, Барона Николая
Александровича Корфа — " — "
имѣніе, состоящее въ Екатеринославской губерніи, Мариупольскаго уѣзда, при Деревнѣ
при Нескутной, — " — "

Дѣло 1885 года № 125.

Фотокопія першої сторінки вводного листа

Гербовая марка достоинством шестьдесят коп.

ВВОДНЫЙ ЛИСТ

Тысяча восемьсот восемьдесят пятого года мая 14 дня. Я, Мировой Судья 4 участка Мариупольского Судебно-Мирового Округа, вследствие просьбы поверенного наследников барона Николая Александровича Корфа: вдовы дворянина Екатерины Николаевны Бантыш и жены инженер-технолога Марии Николаевны Типольт, брауншвейского подданного Людвиг Антоновича Оппермана о вводе доверительниц его во владение и согласно определению Таганрогского Окружного Суда, выраженному в исполнительном листе его от 23 апреля 1885 года за № 566, на основании 1426 – 1436 ст. Уст. гражд. суд., прибыв в имение при деревне Нескучной в присутствии приглашенных смежных владельцев, местного сельского старосты и свидетелей прочитал духовное завещание совершенное домашним порядком (Нотариусом зачеркнуто - Авт.) бароном Корфом июня 21 дня 1884 года утвержденное (Старшим Нотариусом - зачеркнуто - Авт.) Таганрогским Окружным Судом 29 октября 1884 года (и отмеченн__ в реестре крепостных дел за 188_ год, под №__ - зачеркнуто – Авт.) из которого видно, что по акту тому досталось упомянутым наследницам от умершего отца их, барона Николая Александровича Корфа имение, состоящее в Екатеринославской губернии, Мариупольского уезда, при деревне Нескучной,

Дело 1885 года № 125 (подпись)

закрывающееся в одной тысяче восьмистах десятинах земли с находящимися на ней усадьбою и постройками и с переводом числящихся на имении запрещений и находящееся в следующих границах: с одной стороны – рекою Мокрые Ялы и за ней землю поселян с. Большие Янисалы, с другой – землей Козляниной и евреев-кол. Богодаровки, с третьей - той же Козляниновой и с 4-й землей крестьян-собственников дер. Времеевки и Нескучной каковым имением и ввел во владение наследниц Корфа: Марию Типольт и Екатерину Бантыш, - возвестив о новых владельцах имения присутствовавшим при вводе смежным владельцам и свидетелям, причем против сего спора заявлено не было никем.

В удостоверение изложенного и составлен настоящий вводный лист.

При вводе во владение находились: смежные владельцы уполномоченные от крестьян-собственников деревни Времеевки Максим Белогуров, а за него неграмотного и за себя расписался Тихон Червоненко. Уполномоченные от крестьян-собственников деревни Нескучной: Яков Карпов Ткаченко, а за него неграмотного и за себя подписал Максим Романович Литвиненко. При вводе во владение свидетелем был Гавриловский государственный крестьянин Григорий Матвеевич Боченко. При вводе во владение находился староста дер. Нескучной Андрей Василев Нечитайло, по безграмотству приложивший должностную печать (место печати).

(подпись)

При вводе во владение присутствовал приобретательниц имения: поверенный Людвиг Антонович Опперман.

Ввод во владение совершал Мировой Судья 4 участка Мариупольского округа. На подлинном написано: “Койбаш”.

Что копия сия с подлинником во всем верна и выдается поверенному наследниц барона Корфа, Людвигу Антоновичу Опперману, согласно его просьбе и что в копии сей зачеркнуто: «Нотариусом», «Старшим Нотариусом», «отмеченн, в реестре крепостных дел на 188_ год, под №», поправлено: «Окружным» и сверху строк написано: «с переводом числящихся на имении запрещений» и «Типольт и Екатерину Бантыш», - в том я, Мировой Судья 4 участка, Мариупольского Округа, подписью и печатью свидетельствую. – 1885 года, мая 14 дня. -

Мировой Судья (подпись)

Печать

Одна тысяча десятин земли продана крестьянам Ивану Жевтоногу, Федору и Максиму Быковским, Филиппу Василенко, Степану Петуку, Антону Поповичу, Григорию Заиченко и Якову Щеке по купчей утвержденной 25 июня 1885 года

Старший Нотариус (подпись)

Цена 5 р. 65 к. 1879

Актовая бумага цена четыре руб. пятьдесят коп. сер.

Выпись из крепостной книги Таганрогского нотариального архива
по Мариупольскому уезду за 1887 год
Стр. 29 и 30-я Д.14.

Тысяча восемьсот восемьдесят седьмого года февраля девятого явились к Палладию Ивановичу Ивицкому Мариупольскому нотариусу, в конторе его 2 части, на Екатерининской улице в доме под № 44 известные ему лично и к совершению актов законную правоспособность имеющие: мещанин Гродненской губернии, местечка Коссова Исая Ехиелевич Матецкий, действующий по доверенности жены инженер-технолога Марии Николаевны Типольт урожденной баронессы Корф явленной у московского нотариуса Павлова 31 января сего года за № 514 представленной в подлиннике и брауншвейгско поданный Людвиг Антонович Опперман, действующий по доверенности жены дворянина Екатерины Николаевны Немирович-Данченко, по первому мужу Бантыш, урожденной баронессы Корф, явленной у того же нотариуса Павлова 31 января сего же года за № 515, представленной в подлиннике, живущие, 1-я в Мариуполе в доме Горелова, а 2- Мариупольского уезда в имении наследников барона Корфа, при деревне Нескучной, в сопровождении лично нотариусу известных свидетелей: унтер-офицера Семена Петрова Шепелева, фейерверкера Исидра Иванова Скубко и рядового Даниила Галактионова Кобенко, живущих в Мариуполе в своих домах, с объявлением, что они, Матецкий и Опперман, заключают договор о продаже доверительницею первого Марию Типольт, доверительницею последнего Екатерине Немирович-Данченко, права на часть в недвижимости имении на нижеследующих условиях: Лета тысяча восемьсот восемьдесят седьмого февраля в девятый день доверительницы мои коссовского мещанина Исая Ехиелевича Матецкого, жена инженер-технолога Мария Николаева Типольт продала доверительнице брауншвейгского подданного Людвигу Антонову Оппермана, жене дворянина Екатерине Николаевне Немирович-Данченко в ея собственность принадлежащую ей доверительнице моей Марии Типольт право (свой жребий) на часть в недвижимом имении доставшемся ей в общее владение с доверительницею его Оппермана, Екатериною Немирович-Данченко

(подпись)

от отца их барона Николая Александровича Корфа по духовному завещанию утвержденному Таганрогским Окружным Судом 21 июня 1884 г. и по вводному листу составленному Мирowym Судьею 4 уч. Мариупольского Округа 14 мая 1885 г за № 654 состоящем Екатеринославской губ. Мариупольского уезда при деревне Нескучной, граничащем с двух сторон наделом крестьян деревни Нескучной, с третьей землею Большеянисольского общества и с четвертой землею проданною Мариею Типольт и Екатериною Немирович-Данченко крестьянам деревни Нескучной, заключающейся в двадцати шести десятинах восьмистах саж. земли, или сколько таковой в натуре в выше означенных границах оказаться может, со всеми постройками, садами и другими угодьями. А взяла доверительница моя Матецкого Мария Типольт, с доверительницы Оппермана Екатерины Немирович-Данченко за то право на часть в вышеупомянутом имении денег всего две тысячи руб. сер. которые уже получены моею доверительницею сполна, с коей суммы пошлины и за бумагу платить доверительнице Немирович-Данченко. До сей купчей крепости оное право на часть в имении от доверительницы моей Матецкого, Марии Типольт, никому не продано, не заложено, никому по закону не передано, не отписано и под запрещением не состоит. Акт сей совершенный Мариупольским нотариусом Ивицким утвержден Старшим Нотариусом 27 февраля 1887 г. Следующие по сему акту пошлины: актовые три руб. крепостные восемьдесят руб. публикационные три руб. и канцелярские 60 к. сданы в Мариупольское Казначейство под квитанцию от 24 февраля за № 185. Главную выпись определено выдать на листе актовой бумаги пять руб. 65 коп. Немирович-Данченко.

Выпись эта, слово в слово сходится с актом внесенным в крепостную книгу записана в реестр 1887 г под № 404 и выдана по поручению Людвигу Оппермана, Абраму Дмитриевичу Акимову февраля 28 дня 1887 года.

Старший Нотариус (подпись)

Печать

22 мая 1887 г. № 1028

По сему акту ввел дворянку Екатерину Немирович-Данченко во владение именем при деревне Нескучной, мая 16 дня 1887 года. -

Мировой Судья 4 го участка
Мариупольского округа (подпись)

Печать

Семьсот пятьдесят пять десятин 1200 саж земли продано обществу крестьян деревни Нескучной по купчей утвержденной 12 марта 1886 года.

Старший Нотариус (подпись)

Мария Николаевна Типольт свое право (жребий) в имени заключающемся в двадцати шести десятинах 800 саж земли или сколько окажется с постройками, садом и другими угодьями, продала Екатерине Николаевне Немирович-Данченко по купчей крепости утвержденной 27 февраля 1887 года

Старший Нотариус (подпись)

УДК: 902:94(477.75) "18"

Т. О. Прохорова

ИЗУЧЕНИЕ ДРЕВНОСТЕЙ СЕВЕРНОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ ПУТЕШЕСТВЕННИКАМИ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА: ЭБЕНЕЗЕР ГЕНДЕРСОН

Вивчення минулого неможливе без аналізу свідчень попередніх епох, особливо якщо це стосується такого неоднозначного в етнічному і культурному відношенні регіону як Крим. Величезний блок мемуарної та шляхової літератури про Крим досі не вивчається. Серед них – шляхові записки Ебенезера Гендерсона, який мандрував Південною Україною на початку 20-х рр. XIX ст.

Ключові слова: подорож, мандрівники, мемуари, Крим, Російське Біблійне товариство, Е. Гендерсон.

В начале XIX века наряду с путешествиями одной их форм изучения новых территорий были экспедиции. Они предпринимались с разными целями – естественнонаучными, этнографическими, лингвистическими, религиозными. Последние проводились в рамках миссионерской деятельности, которая получила в России широкое распространение в связи с появлением в 1812 г. отделения Британского и Иностранного Библейского общества. В 1814 г. оно было преобразовано в Российское Библейское общество, которое возглавил обер-прокурор Святейшего Синода князь Александр Николаевич Голицын (1773—1844). Общество было ликвидировано в 1824 г., хотя формально продолжало существовать до 1826 г. Подобные организации возникали в русле общеевропейского библейского миссионерского движения; первым было образовано Британское и Иностранное Библейское общество в 1804 г. Руководствуясь идеей, что Библия как Слово Божие служит консолидирующим началом разобщенному христианству, Общество ставило перед собой задачу перевести Библию на национальные языки народов, способствовать ее изданию и распространению [1–4]. С этими целями в Россию, Правобережную Украину, Крым и Кавказ отправлялись агенты Британского Общества, среди них был миссионер Эбенезер Гендерсон¹ (1784—1858) [5].

¹ Эбенезер Гендерсон родился 17 ноября 1784 г. в Шотландии в семье батрака (год рождения иногда называют неверно – 1781 и даже 1748 г.). В 1803 г. он поступил в духовную семинарию Роберта Холдена, в 1805 г. был избран для сопровождения преподобного Джона Патерсона в Индию. В 1806 г. Гендерсон стал пастором и до 1817 г. занимался распространением Библии в скандинавских странах, побывал как агент Британского и Иностранного Библейского общества в Швеции и Лапландии (1807-1808 гг.), Исландии (1814-1815 гг.), материковой части Дании и Германии (1816 г.). В 1818 г. после визита в Англию он отправился с Патерсоном через всю Россию на юг, в Тифлис, но вскоре вернулся из-за того, что турецкий перевод Библии, сделанный им, был встречен неблагоприятно.

В 1822 г. миссионер был приглашен князем Александром Голицыным, чтобы помочь Российскому Библейскому обществу в переводе Библии на различные языки в Российской империи. После двадцати лет иностранной службы Гендерсон вернулся в Англию и в 1825 г. был назначен наставником Миссии колледжа Госпорта. В 1830 г. он сменил доктора богословия Уильяма Харрисона на должности преподавателя восточных языков в конгрегационалистском